

W STARYM TESTAMENCIE.

Imiona, tytuły i metafory, używane w odniesieniu do Boga w ST odzwierciedlają bliskowschodnie środowisko starożytnego Izraela, teologiczne zróżnicowanie tradycji ST oraz społeczne tło i instytucje, które kształtowały religijne życie Izraela. Czynnikiem jednoczącym różne określenia i tytuły, które są główną cechą dynamicznej religii Izraela, jest monoteizm w ścisłym znaczeniu tego słowa.

Jahwe:

Najważniejszym imieniem Boga w ST jest tetragram, JHWH (występuje 6828 razy), zwykle wymawiane jako „Jahwe”, chociaż ta znana wymowa została porzucona w czasach powygnaniowych. Imię to występuje we wszystkich pismach z wyjątkiem Ksiąg Koheleta (Eklezjastesa), Estery, Hioba (w dialogach, rozdz. 3-27) i prawdopodobnie Pieśni nad Pieśniami. Jego skrócona forma pojawia się w wielu imionach (np. Jeszajahu [Izajasz], Jeremjahu [Jeremiasz] Jehonatan). Ze względu na rosnące poczucie świętości tego imienia i chcąc uchronić je przed niewłaściwym użyciem, zaczęto w czytaniu zastępować tetragram tytułem wymawianym jako *Adonaj* (hebr., „mój wielki Pan”). W tekstach pisanych samogłoski słowa *Adonaj* łączono ze spółgłoskami JHWH dla przypomnienia czytelnikom, żeby zamiast Jahwe wymawiać (czytać) *Adonaj*. W ten sposób w późnym średniowieczu pojawiła się błędna hybryda „Jehowa”. Szacunek dla świętości imienia Boga często znajduje odbicie w religii współczesnych Żydów. Bóg na pytanie Mojżesza o Jego tożsamość odpowiada: „Jestem, który [czym] jestem”. Wydaje się, że powiązanie imienia w źródle E z hebrajskim rdzeniem czasownika „być” w kal (temacie prostym) sugeruje, iż imię to zawiera w sobie tajemnicę i wolność Boga (por. Rdz 32,22-32)

Izraelici spotykając Boga w przyrodzie i w historii, wyznawali wiarę w Boga jako Tego, który stworzył świat, kieruje ludzkimi losami, wybrał ich na lud przymierza i wyzwolił z niewoli. Każde wymówienie imienia Jahwe było zwięzłym wyznaniem tej wiary. Dzięki temu imieniu Bóg stawał się dostępny w kulcie. Bóg objawiając swoje imię sprawił, że ludzie mogli nawiązać z Nim wspólnotę. Przez swe imię Bóg obdarza ludzi łaskami i zazdrośnie stawia im wymagania.

Jahwe Sabaot:

To złożone imię często tłumaczone jako „Jahwe Zastępów”, występuje 279 razy w ST. „Sabaot” pochodzi od hebrajskiego słowa, które znaczy „tłum”, „mnóstwo”, co może odnosić się do ziemskich tłumów, tzn. armii, albo niebieskich tłumów, czyli armii złożonej z gwiazd, aniołów, a nawet bogów pozbawionych władzy. Imię to, rozumiane w sensie zastępów czy armii, mogło nawiązywać do świętej wojny, a więc mogło być wyrazem polemiki z kultami astralnymi: Jahwe rządzi zastępami niebieskimi. Imię to ostatecznie przyjęło postać „Pan Wszechmocny” albo „Moc”, co zneutralizowało istnienie bogów astralnych. Septuaginta przyjmuje w swoim przekładzie to bardziej abstrakcyjne znaczenie imienia Boga, „Pan Wszechmocny”.

Rodzajowe imiona Boga:

Elohim jest jednym z trzech imion Boga, które częściej pojawiają się w ST (blisko 2 600 razy). Imię to występuje w formie liczby mnogiej, wywodzącej się prawdopodobnie od hebrajskich słów oznaczających Boga: *El* albo *Eloah*, Elohim na określenie Boga, o którym mówią teksty traktujące o czasach od stworzenia (Rdz 1) do przymierza z Abrahamem (Rdz 17). Chociaż imię to używane w większości tradycji, w wielu okresach i regionów, najczęściej było stosowane w północnym Izraelu.

Adonaj (hebr., „mój wielki pan”) jest *pluralis majestatis* od *Adon* (hebr., „pan”), tytułu, którego używano w odniesieniu do świeckich przełożonych (np. króla, męża czy właściciela niewolników). W okresie powygnaniowym imię Adonaj zastąpiło imię Jahwe w kulcie publicznym ze względu na rosnącą cześć dla imienia Jahwe (np. Hi 28,28).

W NOWYM TESTAMENCIE.

W nowotestamentowych imionach Boga znajduje odbicie fakt, że NT został napisany w kulturze greckojęzycznej, opartej przede wszystkim na tradycji i terminologii przejętych z ST i judaizmu za pośrednictwem Septuaginty (LXX).

Bóg:

Najczęściej występującym określeniem bóstwa w NT 0318 razy) jest greckie słowo *theos* („bóg”), często używane w Septuagincie (przeszło 4000 razy), głównie dla oddania hebrajskiego słowa *Elohim*, czyli Bóg. Septuaginta używa tego

słowa także w odniesieniu do bogów pogańskich, tak samo jak słowo to było najczęściej używanym określeniem bogów greckich i rzymskich w czasach NT.

Pan: KYRIOS

W ST podstawowym określeniem Boga jest indywidualne i własne imię "Jahwe", tłumaczone jako *kyrios* (gr. "Pan") w Septuagincie i "Pan" w wielu przekładach polskich. Imię to występuje w ST ponad 6000 razy; imię *Elohim*, "Bóg", pojawia się na kartach ST około 2500 razy. NT nazywa Boga "Panem" około 100 razy, głównie w cytatach z Septuaginty (np. Mk 1,3; 12,11; Dz 2,34) i w takich wyrażeniach, jak "ręka Pańska" (Łk 1,66). Większość jednak spośród 719 przypadków użycia w NT tytułu *kyrios* ("Pan") odnosi się do uwielbionego Jezusa (np. Dz 2,36; J 20,28). Tak więc dwa najczęściej powtarzające się określenia bóstwa, "Bóg" i "Pan", odnoszą się w NT nie tylko do Boga, ale także ("Bóg" sporadycznie) do Jezusa jako uwielbionego Pana.

Ojciec: Pater , Abba

Powszechnie uznawana na starożytnym Bliskim Wschodzie idea, że bóstwo jest ojcem rodu czy narodu, została w sposób umiarkowany przyswojona przez Izrael, który rozumiał ją w sensie adopcyjnym, nie fizycznym (Wj 4,22-23; Oz 11,1-4). Chociaż określenie "Ojciec" nigdy nie przyjęło się w ST jako powszechnie używane imię Boga, w późniejszym okresie ST (np. Iz 63,16), a zwłaszcza w judaizmie w czasach po ST pojawia się ono częściej. Także Grecy często nazywali boga "Ojcem"; np. Zeus był dla nich ojcem nie tylko dlatego, że rządził innymi bogami, ale także ze względu na jego miłość i opiekę

Nowotestamentowy język o Bogu jako "Ojcu" ukształtował się pod wpływem osoby i nauki Jezusa. Dla Jezusa słowo "Ojciec" było zasadniczym i najczęściej używanym określeniem Boga. Używał nie tylko pospolitego żydowskiego wyrażenia "nasz Ojciec" (np. Mt 5,45; 6,9), ale także zażytego, bardzo familiarnego, aramejskiego słowa "Abba", które przyjęło się później w liturgicznej praktyce Kościoła (Mk 14,36; Rz 8,15; Ga 4,6). Pojęcie Boga jako Ojca wyrażało nie tylko poświadczony przez Jezusa i Kościół osobisty związek z Bogiem (np. Mt 11,25-27)

Bóg ojców:

Ten ważny tytuł Boga w ST i jego rozwinięcie, mające takie samo znaczenie, "Bóg Abrahama, Izaaka i Jakuba", występują w NT tylko w jednym cytacie (Mt 22,32; Mk 12,26) i w Dz. Podkreśla on ciągłość wiary Izraela i wiary Kościoła, a mianowicie że Bóg obecnego doświadczenia jest tym samym Bogiem, którego znali starożytni patriarchowie. Dzieje Apostolskie, które w szczególny sposób starają się zwrócić uwagę na tę ciągłość, cztery razy używają tego tytułu. W listach Pawła i w literaturze, która się na nim opiera, tytuł ten został zastąpiony przez określenie "Bóg i Ojciec Pana naszego Jezusa Chrystusa" (Rz 15,6; 2 Kor 11,31; Ef 1,3.17; Kol 1,3; 1 P 1,3).

Wszechmogący:

Septuaginta przetłumaczyła dwa wyrażenia hebrajskie w ST, które prawdopodobnie początkowo znaczyły "Bóg, Bóg gór" i „Jahwe [Pan] Zastępów”, w sposób bardziej filozoficzny i formalny jako *Pantokrator* ("Wszechmogący"); tak nazywali swoich bogów także Grecy. Wydaje się, że Jezus i autorzy NT unikali tego określenia, które pojawia się tylko w 2 Kor 6,18 i dziewięć razy w Apokalipsie św. Jana, przeważnie w samookreśleniu się Boga i w doksologii w kontekście liturgicznym.

Alfa i Omega:

Litery, pierwsza i ostatnia, w alfabecie greckim, wskazujące na Boga jako na Początek i Koniec, źródło i cel całego stworzenia, a więc *jedyne* Boga. Określenie to nie występuje w ST, ale podstawowa idea, z której się ono wywodzi, pojawia się w Iz 44,6 i 48,12. W NT określenia tego używa tylko autor Apokalipsy św. Jana (0,8; 21,6); wyraźnie też odnosi je do Jezusa Chrystusa (22,13; por 1,17; 2,8).

Święty:

Ten starotestamentowy tytuł Boga, zwłaszcza w Księdze Izajasza, wyraźnie został odniesiony do Boga tylko raz w NT (Ap 16,5), w Mk 1,24; Łk 4,34; J 6,69 odnosi się do Jezusa. W 1J 2,20 może odnosić się albo do Boga, albo do ubóstwionego Chrystusa.